

BİBLİYOGRAFYA :

1445 Tarihli Paşa Livâsı İcmâl Defteri (haz. Halil İnalıcık v.dğr.). Ankara 2013, s. 125-150, 457-517; A. Boué, *la Turquie d'Europe*, Paris 1840, IV, 52-55; J. G. von Hahn, *Reise von Belgrad nach Saloniki*, Wien 1868, s. 57-65; *Salnâme-i Vilâyet-i Prizren*, sy. 1 (1287), s. 107-110; D. Trajković, *Iz prošlosti Leskovca i okoline: Studije i članci*, Leskovac 1977, s. 5-9; *Imenik naselenih mesta u Socialističnoj Federativnoj Republici Jugoslaviji* (ed. R. Grujički), Beograd 1985, s. 177; B. Hrabak, "Pirot i Dubočica u Dubrovačkim dokumentima od kraja XV do početka XVIII veka", *Istorijski Glasnik*, sy. 1-2, Beograd 1951, s. 114-118; S. Radojičić, "Jedna slikarska škola iz druge polovina XV veka", *Zbornik za Likovne Umetnosti*, I, Novi Sad 1965, s. 68-104; M. Vasić, "Leskovac u XVI vijeku", *Godišnjak Istorijara Društva Bosne i Hercegovine*, XVII, Sarajevo 1966-67, s. 41-60; R. Stojanović, "Izgleđ Leskovača za vrijeme Turaka", *Leskovački Zbornik*, VII, Leskovac 1967, s. 50-62; O. Zirojević, "Popis oblasti Kruševica, Toplice i Dubočice u vreme prve vlade Mehmeda II (1444-1446)", *Vranjski Glasnik*, IV, Vranje 1968, s. 377-416; a.m.f., "Leskovac u XV i XVI veku", *Leskovački Zbornik*, IX (1969), s. 165-170; R. Tričković, "Leskovac u XVIII veku (1683-1804)", a.e., XI (1971), s. 5-23; S. Milojević, "Istorija Leskovca u srednjem veku", a.e., XXVII (1987), s. 11-22; Mustafa Uzun, "Galib Bey, Mustafa (Leskofçali)", *TDEA*, III, 272-273; "Dubočica", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1984, III, 605. MACHIEL KIEL

LEWICKI, Tadeusz

(1906-1992)

İbâziyye hakkındaki araştırmalarıyla tanınan Polonyalı şarkiyatçı, Arap dili uzmanı.

29 Ocak 1906 tarihinde o dönemde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na dahil olan, günümüzde ise Polonya sınırları içinde kalan Galiçya'nın Lemberg (Lviv/Lwow) şehrinde doğdu. Yüksek öğrenimini Lwowski Üniversitesi'nde yaptı; aynı üniversitede Kuzey Afrika tarihi üzerine çalışarak doktorasını tamamladı (1931). Daha sonra Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nde ve Collège de France'ta çalışmalar yaptı (1931-1934). Ardından Cezayir, Tunus ve Libya gibi Kuzey Afrika ülkelerine giderek araştırmalarını sürdürdü. II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Polonya'ya döndü. 1949 yılında Krakow Jagiellonski Üniversitesi'nin Doğu Dilleri Bölümü'nde öğretim üyeliği ve bölüm başkanlığına tayin edildi. 1954'te doçent, 1960'ta profesör oldu. 1969'da Şarkiyat Enstitüsü müdürlüğüne getirildi ve bu görevini 1976'da emekliye ayrılincaya kadar sürdürdü. Bu arada üyesi olduğu Polonya Bilimler Akademisi'nin Müstesrikler Kurulu'na başkanlık yaptı;

Tadeusz Lewicki

ayrıca Doğu Eserleri Müzesi müdürlüğü ve *Przeгляд Orientalistyczny*'nin (Doğu araştırmaları dergisi) editörlüğünde bulundu. 22 Kasım 1992 tarihinde Krakow'da öldü.

Tadeusz Lewicki, üniversitede çalıştığı süre içinde pek çok bilimsel araştırma ve inceleme gerçekleştirmiştir. Bunlar arasında, hocası Sigismond Smogorzewski'nin teşvikiyle Kuzey Afrika'da iken karşılaştığı İbâzîler'le ilgili olarak yaptığı literatür ve alan araştırmaları geniş yer tutar. 1934 yılında Kuzey Afrika'ya yaptığı ilk yolculuğunda bu konuda oldukça bol malzeme topladı ve çok sayıda yazma esere ulaştı; İbâzîler'in daha önce yayımlanmamış kaynakları üzerine yoğunlaştı. Bu çerçevede Tunus ve Güney Arabistan'daki İbâzî gruplarının coğrafî dağılımını, sosyal yapılarını, İslâm'ı yorumlamalarını ve aralarındaki ilişkileri inceledi; özellikle onların tarih ve edebiyatlarına önem verdi. Ayrıca Kuzey Afrika'daki İbâzîler'in en önemli kolu Vehbîler'i inceleme fırsatı buldu. Berberî kabileleri ve bunların sosyal yapısı, âdet ve gelenekleri, Uman tarihi, müslüman coğrafyacıların Polonya ve diğer Slav ülkeleri hakkında yazdıkları, Şerîf el-İdrîsî, Ya'kübî, Mes'ûdî, İbn Kuteybe, Ebû Hâmid el-Endelüsî, Câhiz ve İbn Hurdâzbih gibi önemli âlim ve coğrafyacıları, Polonya'daki Osmanlı paraları, Ortaçağ İbrânî kaynakları ve Slavlar'ın kültürel yapıları gibi farklı konularla uğraştı.

Eserleri. 1. *Polska i kraje sąsiednie w świetle "Księgi Rogera", geografa Arabskiego z XII W. al-İdrisi'Ego*. VI. (XII.) yüzyıl Arap coğrafyacı Şerîf el-İdrîsî'nin Polonya ve çevresinde bulunan ülkeler hakkındaki tasvirleri üzerine yapılmış bir çalışmadır (Krakow 1945). 2. *Etudes ibâdites nord-africaines. Partie I. Tasmîya şuyüh Ğabal Nafûsa wa-qurâhum. Liste anonyme des şayhs ibâdites et des localités du Ğabal*

Nafûsa contenue dans le "Siyar al-maşâ'ih". Kuzey Afrika'da yaşayan İbâzîler'le ilgili tanıtıcı bilgilerin yer aldığı eser, İbâzî âlimlerinden Ebû Zekerîyyâ el-Vercelânî'nin *Kitâbü's-Sîre ve aĥbârü'l-e'imme*'siyle Ebû'r-Rebî Süleyman b. Abdüsselâm el-Visyânî'nin *Kitâbü's-Siyer*'inden yararlanılarak hazırlanmıştır. Özellikle Basra'da yaşamış olan İbâzî lideri Ebû Ubeyde Müslim b. Ebû Kerîme ve daha sonra gelen şahsiyetlerin hayat hikâyeleri anlatılmış, İbâzîler'in Kuzey Afrika'da kurdukları Rüstemîler Devleti'ne de geniş yer ayrılmıştır (Varşova 1955). 3. *Żródła Arabskie do Dziejów Słowianszczyzny*. Muhammed b. Mûsâ el-Hârizmî, Câhiz, Fergânî, İbn Kuteybe, Belâzürî ve Ya'kübî gibi müelliflerle bunların çalışmalarına dair üç ciltlik bir eserdir (Krakow 1956-1985). 4. *Księga tysiaca i Jędney nocy*. Binbir gece masallarının Lehçe'ye yapılan çevirisidir (Varşova 1973). 5. *West African Food in the Middle Ages according to Arabic Sources*. Arapça kaynaklardan hareketle Ortaçağ'ın Batı Afrika'sında yetişen bitkilere dair Polonya dilinde kaleme alınmış ansiklopedik nitelikte bir eser olup (Krakow 1963) Marianne Abrahamowicz tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir (Cambridge 1974).

Lewicki'nin bunların dışında pek çok makalesi, *The Encyclopaedia of Islam*'ın ikinci neşrinde İbâziyye ve Berberîler'le ilgili maddeleri bulunmaktadır. Akademik çevrelerde en çok tanınan makaleleri şunlardır: 1. "Une chronique ibâdite 'Kitâb as-Sijar' d'Abû'l-Abbâs Aĥmad aş-Şammâhi avec quelques remarques sur l'histoire de la famille des Şammâhis" (*REI*, VIII/1 [1934], s. 59-78). 2. "De quelques textes inédits en vieux berbère provenant d'une chronique ibâdite anonyme" (*REI*, VIII/3 [1934], s. 275-296). 3. "Notice sur la chronique ibâdite d'ad-Darġîni" (*RO*, XI [1936], s. 146-172). İbâzî âlimlerinden Ebû'l-Abbâs ed-Dercîni'nin *Kitâbü Ĥabaġâti'l-meşâyiĥ bi'l-Maġrib* adlı eseriyle ilgili bir tanıtım yazısıdır. 4. "Mélanges berbères-ibâdites" (*REI*, X/3 [1936], s. 267-285). İbâzî Berberîleri'nin inanç ve sosyal yapılarına dair daha önce temas edilmemiş bazı bilgiler içermektedir. 5. "Pańsiwo Wiślan-Chorwatów w opisie al-Mas'ûdi'ego" (*Sprawozdania z posiedzeń i czynności Polskiej Akademii Umiejetności*, sy. 49 [Krakow 1948], s. 24-34). Ünlü tarihçi ve coğrafyacı Ali b. Hüseyin el-Mes'ûdî hakkında bir çalışmadır. 6. "La répartition géographique des groupements ibâdites dans l'Afrique du nord au

Tadeusz
Lewicki
bilimsel
bir toplantı
sonrasında

moyen-âge" (RO, XXI |1957], s. 301-343). Üç bölümden meydana gelen bu eserin birinci bölümünde Kuzey Afrika'da yaşayan İbâzîler'in menşei, ikinci bölümünde Libya'nın doğu kısmı olan Trablus bölgesindeki İbâzî grupları, üçüncü bölümünde ise sözü edilen grupların coğrafi dağılımı ele alınmaktadır. 7. "Les ibādites dans l'Arabie du sud au moyen-âge" (FO, I |1959], s. 3-18). 8. "Un document ibādite inédit sur l'émigration des Nafûsa du Ğabal dans le Sâhil Tunisien au VIIIe/IXe siècle" (FO, II |1960], s. 175-191). 9. "Les historiens, biographes et traditionnistes ibādites-wahbites de l'Afrique du nord du VIIIe au XVIe siècle" (FO, III |1961], s. 1-135). Bu uzun makale, Marius Canard'ın "Les travaux de T. Lewicki concernant le maghrib et en particulier les ibadites" başlıklı çalışmasıyla birlikte Mâhir Cerrâr ile Rîmâ Cerrâr tarafından *el-Mü'errîhûne'l-İbâziyyûn fî İfrîkiyye's-şimâliyye* adıyla Arapça'ya çevrilerek yayımlanmıştır (Beirut 2000). 10. "The Ibadites in Arabia and Africa" (Journal of World History, XIII |Neuchatel 1971], s. 51-130).

BİBLİYOGRAFYA :

Tadeusz Lewicki, *el-Mü'errîhûne'l-İbâziyyûn fî İfrîkiyye's-şimâliyye* (trc. Mâhir Cerrâr – Rîmâ Cerrâr), Beirut 2000; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikin*, Kahire 1980, II, 505-507; Amr Halife en-Nâmî, *Dirâsât 'ani'l-İbâziyye* (trc. Mîhâil Hürî, nşr. M. Sâlih Nâsır – Mustafa Sâlih Bâcû), Beirut 2001, s. 36, 37, 48, 109, 192-193; Yahyâ Murâd, *Mu'cemû esmâ'i'l-müsteşrikin*, Beirut 1425/2004, s. 638-640; W. Behn, *Concise Biographical Companion to Index Islamicus: An International Who's Who in Islamic Studies from its Beginnings Down to the Twentieth Century*, Leiden 2006, II, 419; M. Canard, "Les travaux de T. Lewicki concernant le maghrib et en particulier les ibadites", *RAfr.*, CIII (1959), s. 356-371; W. Zajaczkowski, "Bibliographie des travaux de Tadeusz Lewicki", *FO*, XI (1969), s. 7-47; M. İsâ Mûsâ, "el-İbâziyye fî a'mâli'l-müsteşriki'l-Bûlûnî Tâdüzîfikî: Bibliyucrâfyâ", *Âlemü'l-kütüb*, V/1, Riyad 1404/1984, s. 83-89.

HARUN YILDIZ

LEYLÂ bint EBÛ HASME

(ليلي بنت أبي حثمة)

Leylâ bint Ebî Hasme
b. Huzeyfe b. Gânim el-Adeviyye
el-Kureşsiyye

Kadın sahbâbi.

Kureys'in Benî Adî koluna mensuptur. Kocası Âmir b. Rebîa ile birlikte İslâm'ın ilk yıllarında Resûl-i Ekrem'in davet faaliyeti için Dârülerkam'ı merkez edinmesinden önce müslüman oldu. Müşriklerin baskıları yüzünden kocası ile birlikte Habeşistan'a yapılan iki hicrete de katıldı. Ardından Mekke'ye döndü. Hz. Peygamber'in hicrete izin vermesinden sonra kocası ve oğlu Abdullah ile beraber Medine'ye hicret eden ilk muhacirler arasında yer aldı. Onun Medine'ye hicret eden ilk kadın muhacir olduğu da söylenmektedir (İbn Sa'd, I, 226; VIII, 268). Hz. Peygamber zaman zaman Leylâ'yı evinde ziyaret ederdi. Medine'nin tanınmış fakihlerinden biri olan oğlu Abdullah'ın anlattığına göre kendisi henüz çocukken Resûl-i Ekrem evlerine gelmiş, o sırada annesi Abdullah'ı, "Buraya gel, sana bir şey vereceğim" diye çağırılmış, Hz. Peygamber çocuğa ne vereceğini sorup bunun hurma olduğunu öğrenince çocuğa bir şey vermediği takdirde yalancı durumuna düşmüş olacağını belirtmiştir (Ebû Dâvûd, "Edeb", 80). İbn Abdülber en-Nemerî, Şifâ bint Abdullah'ın Leylâ bint Ebû Hasme'den hadis rivayet ettiğini kaydeder.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İshak, *es-Sîre*, s. 157, 160; İbn Hişâm, *es-Sîre*², I, 322, 470; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 204, 226; III, 387; VIII, 267-268; Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî, *Nesebü Kureys* (nşr. E. Lévi-Provençal), Kahire 1982, s. 337-338, 369, 376; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 330; VI, 427; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 401-402; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eşer*, Beirut, ts. (Dârü'l-ma'rife), I, 115, 173; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 400; Ahmed Halîl Cum'a, *Nisâ' min 'asri'n-nübüvve*, Beirut 1412/1992, I, 327-335.

RIZA SAVAŞ

LİPKALAR

Çoğunluğu
Polonya ve Litvanya'da yaşayan
bir Tatar grubu.

XIV. yüzyıldan itibaren Litvanya ve soraları Lehistan'ın güneydoğu bölgelerinde yaşayan Tatarlar'ı ifade eder. Litva kelimesinin zamanla Lipka şeklinde telaffuz edilmesinden dolayı Litvanya Tatarları'nın Lipka Tatarları diye adlandırıldıkları

söylenir. Kaynaklarda, özellikle XIV. yüzyılın sonunda Litvanya Büyük Prensi Witold zamanında Altın Orda Devleti'nde çıkan karışıklıklar yüzünden ve Litvanya'nın teşvik edici politikalarıyla Litvanya topraklarına birçok Tatar'ın geldiği belirtilir. Zakon Haçlıları'na (Töton şövalyeleri) karşı yapılan, Lehistan-Litvanya Birliği'ni güçlendiren ve Polonya tarihi açısından önemli sayılan Grunwald savaşına (1410) birçok Lipka Tatarı katılmıştır. Lipkalar, XVII. yüzyıldan itibaren Lehistan-Litvanya Birliği'nde kendilerini daha açık bir şekilde gösterirler. Askerî hizmetler dışında genellikle tarım, hayvancılık ve ticaretle uğraşıyorlardı. Konuştıkları Türkçe, Kıpçak Türkçesi grubundandı. XVII. yüzyılda Lehistan'da kötü şartlarda yaşayan bir kısım Lipkalar 1672'de ayaklanarak aynı yıl meydana gelen Kamanîçe seferinde Osmanlılar tarafına geçti. Sefer sonunda yapılan Bucaş Antlaşması ile Podolya, Osmanlı topraklarına katıldı ve Lipka Tatarları, Osmanlı Devleti'ne göç imkânı buldu. Leh Kralı III. Jan Sobieski, Lipkalar'a karşı 1672'de Lipka Ayaklanması diye anılan sefere çıkmak zorunda kaldı (Sikorski, s. 101-211). Bütün bu gelişmeler Lipkalar'ın ellerinden alınan haklarına tekrar kavuşmasını sağladı. İzvança (Zuravno) Antlaşmasıyla da (1676) Lipkalar'ın göç konusu tekrar karara bağlandı. Bunların bir kısmı 1673 ve 1683'te III. Jan Sobieski'nin yanında Osmanlılar karşısında yer aldı. Osmanlı Devleti'ne bir diğer Lipka göçü XVIII. yüzyıl başında Stanisław Leszczyński'nin de aday olduğu krallık seçimi sırasında gerçekleşti. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Lehistan'ın taksimi hadiseleri karşısında meydana gelen mücadelelerde Lipkalar büyük yararlılıklar gösterdi. Son Leh Kralı Stanisław August Poniatowski döneminde Bar Konfederasyonu'na (1768-1772) katıldılar. Lehistan'ın ikinci taksimının hemen öncesinde cereyan eden Leh-Rus savaşında (1792) birçok Lipka hizmette bulundu. Lehistan'ın taksimine karşı çıkan 1794 Kosciuszko İsyanı sırasındaki çatışmalara Lipkalar da katıldı. XIX. yüzyılda Napolyon savaşlarında ve Lehistan'ın bağımsızlığını kazanması için meydana gelen ayaklanmalarda da yer aldılar.

XIX. yüzyılda Lipkalar'ın kimliklerini korumaya ve İslâm'ı yaşama hususunda sıkıntıları arttı, bazıları göççe zorlandı. Ancak yine de Kur'an'ın Lehçe'ye çevirisi ve yayını 1838 ve 1858'de mümkün oldu. XX. yüzyıl başında tek camileri Lublin iline bağlı Studzianka'da idi. Fakat bu cami 1915'te